väärnähtusist annavad nad otsekohe raele aru. Mis puutub 1593. a. kokkuleppes ettenähtud 20-komisjoni (Zwanziger-Ausschuss), siis näib ta 24 liikmeni suurendatud kujul ka kõnesoleval ajajärgul eksisteerunud olevat [1]). Andmete puudusel on raske tema tegevuse iseloomu ja ulatuse kohta õiget pilti saada. Igatahes pidi see asutis Rootsi ajal võrdlemisi kõrvalise tähtsusega osa etendama.

Linna rahvastik, selle organisatsioon ja eriliigid. Eestlased. Mis puutub teistesse linnaelanikesse, siis ei kuulunud need politiliselt Tartu kodanikkonda (Bürgerschaft), olles lihtsad kodanikud (simple Brüder), nagu Rootsi ametnikud ja sõjaväelised, või mittekodanikud, nagu suurem osa linnas asuvaist eestlasist. Et saksa rahvusest elemendid päriskodanikkudena olid koondunud gildidesse ja moodustasid rahvastiku peaosa, siis kutsuti teisi elemente harilikult mittesakslasteks (Undeutsche). Viimaste hulgas olid linnas ja alevis elutsevad eestlased esimesel kohal ja elatasid end mitmesuguseist madalamaiks peetavaist töist. Juba õieti vara tekivad eestlaste keskel püüded endale kodanikuõigusi hankida, millele sakslased harilikult õieti karmilt vastu astuvad. Aasta enne Rootsi võimu algust, a. 1624, oli raad määruse välja annud, mille järgi ainult sakslasi linnakodanikeks vastu võetakse. Rootsi aja algusel kestis säärane sallimatus ja üle õla vaatamine eestlaste suhtes edasi. A. 1632 esinesid Tartu kodanikud näit. rae ees väga iseäralise palvega, nõudes, et alevielanikkude ja mittesakslaste lapsed peaksid kodanikkude juures teenima, nagu see teistes Liivimaa linnades sündivat. Raad ei leidnud siiski võimaliku olevat linnas asuvate eestlaste isikliku vabaduse piiramisele asuda. Ta vastas palvele, et tal selle vastu midagi ei olevat, kui alevielanikud vabatahtlikult oma lapsi lasevad kodanikkude juures teenida. Igasugune sundimine olevat aga selles suhtes lubamata, sest esiteks ei olevat alevielanikud pärisorjad ja teiseks ei olevat teada, et teistes linnades niiviisi talitataks.

Varssi muutub rae seisukoht eestlaste suhtes veelgi vastutulelikumaks. Linna rahva arv oli kestvate sõdade tõttu õieti tugevasti kahanenud, ja selle suurendamise otstarbel ei olnud kohane eesti soost isikuid ilma pikema jututa tagasi tõrjuda. Eestlaste ja teiste mittesaksa elementide jaoks kavatseb raad a. 1635 kolmanda gildi, „die undeutsche Gilde", juurde asutada. Siis oleks võimalus tekkinud kahte esimest gildi puhtal saksapärasel kujul ja sakslaste jaoks alal hoida, samal ajal aga linna rohkearvulisi mittesaksa elanikke otstarbekohasemalt linna üldhuvide teenistusse tõmmata ja sakslastega üheks kodanikkonnaks liita. Kuid see rae kavatsus jäi millegi pärast teostamata. Selle asemel pääsevad võidule püüded, enam arenenud eesti perekonnad sakslastega nii kokku sulatada, et nad oma rahvusliku omapära täiesti minetaksid. Rae protokollidest leiame sestsamast 1635. aastast otsuse, et ainult juba teataval määral saksastunud eestlasi tuleb gildide liikmeks võtta: „Will demnach E. E. Rath hiemit ernstlich geschlossen und gehalten haben... das aus beyder Gilden brüderschaft die so von der Estnischen Nation entsprossen, ausgeschlossen sein, es sey dan, das ihre Vor Eltern oder Eltern angefangen zu degeneriren und abzuarten, und zugleich sich ehrbahrlich und bürgerlich verhalten, das man an ihrem Leben und Wandel keinen Mangel erspüret" [2]). Samasisulise otsuse võttis raad 12 aastat hiljemini Hans Bulli asja puhul vastu: ei tule takistusi teha neile, kes praegu mainitud otsuse tingimustele vastavad, eriti neile, kes „sich mit Teutzschen verheyrathet", vaid neid lubada

1) Gadebusch, op. cit. III, 1, lk. 167, 255.
2) Rae määrus, mis selle otsuse sisaldab, leidub Tartu rae protokollides a. 1635, lk. 283—289.

Tartu, lk. 67